

Vedlegg 2: Kystpilegrimsleia – prosjektutvikling 2013 - 2017

Bakgrunn for kystpilegrimsarbeidet

Pilotprosjektet Pilegrimsleden – dvs. leia i innlandet – blei starta opp i 2006 som eit av fleire prosjekt i Riksantikvaren sitt Verdiskapingsprogram på kulturminneområdet. Hovudmålet med pilotprosjektet var å betre kvaliteten på pilegrimsleia til Nidaros. Prosjektet har hatt fokus på skjøtsel av sjølve vegtraseen frå Oslo til Nidaros, kulturminne langs leia, merking og overnattingsstilbod. Eit anna mål har vore auka næringsutvikling, til dømes i form av fleire overnattingsstadar, organiserte turar og pakkøløysingar – fleire tilgjengelege, kommersielle produkt.

Utgreiinga "Pilegrimsmotivet som nasjonal satsing" trakk opp liner for ei nasjonal pilegrimssatsing med utgangspunkt i Nidaros som pilegrimsmål. I samband med høyringa i 2009 peikte mange aktørar på at kysten som pilegrimsveg har fått lita merksemd i utgreiinga. I april 2010 vart ein kystpilegrimskonferanse arrangert av Selje kommune i samarbeid med Sogn og Fjordane fylkeskommune, Bjørgvin bispedøme, Venner av Selja kloster, Nidaros pilegrimsgård og Musea i Sogn og Fjordane. Konferansen var eit initiativ til ei målretta og godt samordna satsing for å auke medvitte kring pilegrimstradisjonar langs heile kysten.

Dette er bakgrunnen for oppstarten av arbeidet med å utvikle og legge til rette for ei etablering av Kystpilegrimsleia som ei samanhengande reiserute langs kysten – med sikte på å opprette ei Pilegrimslei (St. Olavs vegane til Nidaros) og Europeisk kulturveg med utgangspunkt i utvalde kulturminne og heilagstader langs kystleia.

Kystleia – landets viktigaste pilegrimsveg

Kystleia har vore Noregs viktigaste transportåre gjennom fleire tusen år. Dette har påverka landskapet og busetnaden, og ført til at m.a. handelsstader, byar, kyrkjer, kloster og fiskevær vart etablert. Bruken av sjøvegen og landskapet langs kysten har gjennom fleire tusen år forma nokre av våre mest unike kulturlandskap.

Kystpilegrimsleia langs Norskekysten var ein av dei viktigaste og kanskje mest brukte pilegrimsrutene til Nidaros, og er nemnt i skriftkjelder allereie på slutten av 1000-talet. Både norske og utanlandske pilegrimar valfarta her – anten for å reise heile vegen til Nidaros eller for å besøke mange av dei lokale pilegrimsmåla.

Teksten under er henta frå forprosjektrapporten og gjev ei historisk omtale av kystleia som pilegrimsveg:

Det gjekk fleire vegar mot Nidaros. Ein av dei viktigaste og kanskje mest brukte ferdseisvegane til Olav den heilage sitt skrin var langs kysten – Kystpilegrimsleia. Dette var landets hovudfartsåre. Med eit godt beskytta farvatn innbyr kysten til sjøfart. Pilegrimsreisene til Olav den heilage si grav begynte kort etter 1030, og Olavskulten si raske utbreiing i Nord-Europa førte til mange pilegrimar frå inn og utland til Nidaros (DN II, 3; Molland 1968:296). Valfartsstaden Nidaros er omtalt i historiske kjelder allereie i 1075 – i Adam av Bremen sitt «Bremens Gesta Hammaburgensis ecclesiae pontificum». Her er også dei ulike pilegrimsrutene til Nidaros nemnt, m.a. Kystpilegrimsleia: «Viss ein seglar frå Ålborg eller Vendsyssel i Danmark, kjem ein i løpet av ein dag over til Viken, som er ein by i Noreg (truleg Oslo). Derfrå held ein til venstre og seglar langs Noregs kyst, og på den femte dagen når ein fram til byen Trondheim. Ein kan også reise ein anna veg, som fører frå danskane sitt Skåne over land til Trondheim. Men denne vegen over fjella tek lengre tid, og ettersom han er farefull, blir han unngått av reisande.» (Adam av Bremen: 212-213). Sjøvegen – Kystpilegrimsleia – utgjorde såleis, ifølgje Adam av Bremen, den viktigaste mest brukte ferdseisåra til Nidaros, sjølv om også sjøvegen kunne vere farefylt med skiftande vær og piratar.

Truleg har både norske og utanlandske pilegrimmar valfarta langs kystleia til Nidaros. Mest sannsynleg vart pilegrimsreiser med utgangpunkt frå stader langs Vestlandskysten føreteke langs kystleia. Også dei tyske hansakjøpmennene reiste på pilegrimsferd til Nidaros. Hansaforbundet hadde Olav som sin skytshelgen. Sannsynlegvis gjekk reisa som starta i Lübeck langs sjøvegen via Bergen til Nidaros (Bjelland 2000:118). Dei følgde kystleia. Det er likevel vanskeleg å vurdere omfanget av pilegrimstrafikken – og kor mange som reiste langs kysten i forhold til landevegen. Men i følgje Adam av Bremen førtrakk pilegrimmar sjøvegen – i iallfall når dei kom frå Danmark eller Nord-Tyskland.

Det var raskare å ferdast i båt enn på land. Gode hamneforhold var viktig for ein trygg seilas. I mellomalderen nytta ein seg av naturlege hamner langs leia, og ved dei viktigaste hamnene vart det montert fortøyingsanordningar som skipa kunne fortøyast i. Dei fleste sjøfarande pilegrimmar hadde ikkje eige skip. Ved ferdsel i båt og skip langs kysten måtte ein vanlegvis betale for seg, noko som nok førte til at ikkje alle hadde muligheit til å reise sjøvegen. Dei som reiste hadde som regel heller ikkje råd til å betale fullt ut for ferda. Det var difor vanleg å hyre seg som mannskap. Pilegrimmar kunne ta hyre både på handels- og lasteskip (Olsen 2013:49, 55).

Olav var sjølv ein erfaren sjøfarar – ikkje minst etter å ha reist i viking i mange år – og langs heile kysten finn vi fenomen som folk har forklart gjennom helgenkongens nærleik og handlingar. Til dømes skal Olav ha opna sunda ved Tysnesøy i Sunnhordland og Korssundet ved Eivindvik i Sogn. Og i følgje lokale tradisjonar på Helgelandskysten skal det berømte holet i Torghatten ha blitt til ved at kongen segla tvers gjennom fjellet. På fjellet Hornelen i Bremanger i Sogn skal Olav ha mant eit troll i stein – som den dag i dag står i fjellsida og kan sjåast frå seglingsleia (Olsen 2013:68-69). På Ege i Egersund finn vi ein av landets finaste esker – St. Olavsormen som vart freda allereie i 1972. Dette er ein lang og buktete åsrygg av grus og stein avsett av isen, og også denne blir knytt til helgenkongens handlingar. I følgje segna er dette Midgardsormen som prøvde å komme seg frå fjorden og opp til eit vatn innafor. Her vart han drepen av kong Olav – og han vart liggande som eit bevis på kongens siger. På denne måten sette Olav sine spor både i kystlandskapet og i kystbefolkningens bevisstheit. Mange av desse segnene kan ha blitt spreidde av pilegrimane som valfarta langs leia, og pilegrimane har truleg spela ei viktig rolle som tradisjonsformidlarar.

St. Olav sitt skrin i Nidaros var det fremste valfartsmålet – og Noreg sitt einaste internasjonale pilegrimsmål. Det var likevel ikkje alle sjøfarande pilegrimmar som reiste så langt. Det var også andre viktige heilagstader og pilegrimsmål ved kysten og langs leia. Desse har i hovudsak ugjort lokale og regionale pilegrimsmål – sjølv om det også er sannsynleg at utanlandske pilegrimmar på veg mot Nidaros stoppa her. I mellomalderen vart det bygd fleire kloster langs kysten. Klostera fungerte ofte som overnattingsstader for langvegsfarande pilegrimmar, men dei kunne også vere eit valfartsmål i seg sjølv. For mange var dei kortare ferdene til kloster og andre heilagstader i nærleiken meir overkommelege enn å ta den lange reisa mot Nidaros. Det finst likevel få skriftkjelder frå mellomalderen som kan gi informasjon om valfarten til mindre berømte helgenar og heilagstader i Noreg (Blom 1968:309), men fleire stader langs kystleia er likevel nemnt som pilegrimsmål. Dette gjeld t.d. domkyrkja i Bergen og Fana kyrkje – begge i Hordaland.

Eit av dei viktigaste og kanskje mest kjente pilegrimsmåla langs kystleia var øya Selja ved Stad som ligg midt i seglingsleia mellom Trondheim og Bergen. Legenda om den irske prinsessa Sunniva som stranda på øya Selja etter å ha lagt ut på havet i båt utan årar og segl for å komme unna ein heidensk friar er godt kjent i Vestlandet si kultur- og kyrkjehistorie. Sunniva vart skrinlagt i 996, etter ordre frå Olav Tryggvasson, og ho fekk etter kvart helgenstatus. Selja og St. Sunniva sitt skrin vart slik vårt første valfartsmål. Ved fjellet på Selja finn vi i dag ein oppmurt steinterasse frå 1100-talet, som er truleg restane etter den liturgiske samlingsstaden for pilegrimmar som besøkte anlegget (Hommedal 1995:79). Og i klosterruinane på øya er det funne fleire pilegrimsmarker frå ulike pilegrimstader. Desse vitnar om pilegrimane som ein gong besøkte Selja (Grieg 1968:318). Selja var også ei naturleg hamn for den som måtte vente på passande vêr for å kunne passere

Stad. Øya var dessutan eit av utreisepunkta og innkøststadene for ferder i vesterveg (Hommedal 1995:91).

Ikkje berre Nidaros, men også andre domkyrkjer utgjorde viktige pilegrimsmål i mellomalderen (Molland 1968:297). Dette kan vi t.d. sjå i sættargjerda frå 1277 som var eit forlik mellom erkebiskop Jon Raude og kong Magnus Håkonsson. Her står det at: Likeledes innrømt han på ny og bød alle pilegrimer som besøker den salige Olavs og andre helgeners og de nevnte norske katedralkirkes terskler for å tilbe, så vel innenlandske som utanlandske, skal nyte full sikkerhet, enten det er krig eller fred, både når de drar til og fra (Norske middelalder dokumenter: 144). I følgje sættargjerda ser det såleis ut til at både norske og utanlandske pilegrimar besøkte domkyrkjene. Enkelte av desse kyrkjene – som domkyrkjene i Bergen og Stavanger – låg langs Kystpilegrimsleia. Domkyrkjene hadde ofte verdifulle relikviar. Biskopane kunne dessutan gis rett til å utstede avlatsbrev for dei som oppsøkte domkyrkjene ved dei store høgtidene.

Dei mange steinkrossane langs Vestlandskysten er eit markert innslag i landskapet på Vestlandet, og dei kan vere minne etter ei tidleg misjonstid (Birkeli 1973). Kanskje skulle steinkrossane også fungere som beskyttelse for reisande langs leia, og markere tilstadeverelsen av kristne menneske og ei kristen tru. Plasseringa av steinkrossane i Rogaland, Hordaland og Sogn og Fjordane tyder på at dei som reiste krossane var knytt til Vestkysten av Noreg. Desse tre fylka, som i mellomalderen var delt inn i fire – Rygjafylke, Hordafylke, Firdafylke og Sygnafylke – representerer det opphavlege lovområdet til det gamle Gulatinget (Indrebø 1936:25; Helle 2001:76–77), som igjen utgjorde kjerneområdet til Håkon den gode. Etableringa av Gulatinget tidleg på 900-talet er blitt sett i samanheng med kongen sitt forsøk på å konsolidere makt og kristendom på Vestlandet (Helle 2001:30, 46). Den eksakte plasseringa av Gulatinget er ikkje kjent, men Eivindvik er ein av stadane som peikar seg ut. Her er det reist to steinkrossar – begge er laga ved kvernsteinsbrota i Hyllestad (Baug 2002:86).

Steinkrossane kan også ha blitt nytta i samband med utandørs gudstenester i mellomalderen før den første kyrkja vart bygd på staden. Fleire av krossane står på det som seinare vart viktige kyrkjestader – og dei kan ha fungert som samlingspunkt under bønn og gudsteneste forut for bygginga av kyrkjene. Truleg har dei også vore viktige for pilegrimane som valfarta langs kysten. Eit dokument frå 1394 viser at ein kross vart reist i Eidsskog til minne om Oav den heilage. Pilegrimar skulle kunne holde gudsteneste ved krossen, og det vart også bygd eit lite bønnehus i nærleiken for pilegrimane (DN I, 545). Kanskje har steinkrossane langs kysten hatt ein linande funksjon.

I dei tilfella der pilegrimsvandringa var ei botshandling var det ofte eit viktig poeng at reisa skulle vere fysisk krevjande. Dette gjorde at vandring til fots var det naturlege for mange. Pilegrimane som reiste langs kystleia har nok i stor grad også kombinert ferdsel til sjøs og til fots. Dette var heilt vanleg. for folk som reiste langs kystleia (Elvestad 2005a:8-9). Og på særleg utsette strekningar, som Jæren, Stad-landet og Hustadvika, var det nok mange som føretrakk å vandre til fots. Kystleia gjekk innaskjers der det var mulig, og vart kalt tjodaleia eller allmannleia. Betydinga av allmannleia kjem også til uttrykk gjennom plasseringa av dei kongelege kapella. I 1308 fekk kong Håkon Magnusson paven si godkjenning til å skille ut 14 kongelege kapell som ein eigen institusjon, som var unndregen biskopane sin styring og kontroll (DN I, 114; Norske middelalder dokumenter: 244). Dei fleste av desse kapella vart lagt til byane i mellomalderen og langs kystleia der dei utgjorde naturlege stoppestader, som t.d. Vanse på Lista, Sørbø på Rennesøy i Ryfylke, Avaldsnes på Karmøy, Fana, Tyssøy i Sund og Herdla i Øygarden. Dei kongelege kapella fekk tildelt avlatsprivilegium av paven. Dette har sannsynlegvis ført til at dei vart attraktive for pilegrimar som valfarta pga. ei botshandling. Dei fleste pilegrimar som var ilagt botsvandringar har truleg gått til dei næraste måla med avlatsrett, og mest sannsynleg har difor dei kongelege kapella i stor grad vore lokale valfartsmål (Olsen 2013:80).

Betydinga av allmannleia kjem også til uttrykk gjennom plasseringa av dei kongelege kapella. I 1308 fekk kong Håkon Magnusson paven si godkjenning til å skille ut 14 kongelege kapell som ein

eigen institusjon, som var unndregen biskopane sin styring og kontroll (DN I, 114; Norske middelalder dokumenter: 244). Dei fleste av desse kapella vart lagt til byane i mellomalderen og langs kystleia der dei utgjorde naturlege stoppestader, som t.d. Vanse på Lista, Sørbø på Rennesøy i Ryfylke, Avaldsnes på Karmøy, Fana, Tyssøy i Sund og Herdla i Øygarden. Dei kongelege kapella fekk tildelt avlatsprivilegium av paven. Dette har sannsynlegvis ført til at dei vart attraktive for pilegrimar som valfarta pga. ei botshandling. Dei fleste pilegrimar som var ilagt botsvandringar har truleg gått til dei næraste måla med avlatsrett, og mest sannsynleg har difor dei kongelege kapella i stor grad vore lokale valfartsmål (Olsen 2013:80).

Overnattingsmuligheitene for pilegrimar kunne vere svært primitive, anten dei overnatta om bord i skipet eller på land. Klostra som låg langs kysten hadde gjerne gjestehus. Dei som kunne betalte for seg, mens fattigfolk hadde rett til gratis opphald. Prestegardane vart også nytta til overnatting i mellomalderen. Ei rekke klageskriv tyder på at denne forpliktelsen vart sett som ei byrde for prestane, og at dei etterkvart tok seg betalt for å halde vertshus i prestegarden. På 1500-talet skal soknepresten på Avaldsnes ha fått kongen sin del av tiende frå soknet, som ei form for kompensasjon for å holde herberge (Olsen 2013:52, 57).

Av særleg betydning for pilegrimane var sælhusa (sálhus). Dei er nemnt i Gulatingslova som eit tilbod til reisande (G 100), og er ei ordning som i alle fal går tilbake til 1100-talet. Namnet indikerer at det fulgte velsignelse – sælebot – med å bygge dei. Dette kan tyde på at kyrkja støtta tiltaket, sjølv om det ikkje nødvendigvis var kyrkja som reiste dei. Det var ofte lagt jordeigedom til sælhusa som gav inntekt til å sikre vedlikehaldet. Sælhusa var ubemanna overnattingsstader, kanskje berre eit enkelt trehus med sengebenkar og eldstad på golvet. Langs leia er det i dag ei rekke stadnamn som vitnar om denne aktiviteten – t.d. Salhus utanfor Bergen og Salhus på Karmøy. Frå slutten av 1200-talet kom det også ein ny type vertshus – tafernishus. Etter kongeleg beslutning skulle desse ligg med ein halv eller ein heil dagsreises avstand langs dei viktigaste ferdsselsårene. Dei stod under kongeleg beskyttelse, og var merka med kongens våpenskjold. Dei var også fritekne frå ein del samfunnsforpliktelsar mot å holde denne type vertshus (Olsen 2013:52-53).

Valfarten til Nidaros tok slutt med den protestantiske reformasjonen i 1537. Med eit slag vart erkebispedømet, bispeembetet, klostervesenet og helgendyrkinga avskaffa. Relikvieskrina vart fjerna frå helgenmåla, og avlatsaspektet var ikkje lenger aktuelt. Valfartsfenomenet vart offisielt avslutta, og valfarten til dei store pilegrimsmåla i Noreg tok slutt. Det betydde også slutten på kysten som pilegrimslei. Leia langs Norskekysten heldt likevel fram med å fungere som vår viktigaste ferdsselsåre i mange hundre år. Sjølv om det er 500 år sidan pilegrimane valfarta langs kysten på veg mot Nidaros eller andre lokale pilegrimsmål, finn vi likevel fortsatt klare spor etter denne aktiviteten. Fleire av stadene dei besøkte – som kyrkjer, kloster og kanskje steinkrossar – står langs leia den dag i dag som klare vitnesbyrd på historia og pilegrimsvandringane som fann stad her i mellomalderen.

Forprosjekt 2012-2013

I åra 2012 til 2013 vart det sett i gang eit forprosjekt for å utgreie etablering av Kystpilegrimsleia frå Rogaland i sør til Nidaros i nord. Arbeidet i forprosjektet munna ut i ein omfattande rapport som har vore eit viktig grunnlagsdokument for den vidare utviklinga av prosjektet, sjå vedlegg 1. I perioden 2013/2014 vart det også utvikla eit GIS-basert kartgrunnlag, sjå vedlegg 2.

I 2014 kom Kystpilegrimsleia med under Riksantikvaren sitt verdiskapingsprogram. Prosjekteigarar var fylkeskommunane Sør-Trøndelag, Møre og Romsdal, Sogn og Fjordane, Hordaland og Rogaland, samt bispedøma. Sogn og Fjordane fylkeskommune vart koordinator for prosjektet.

Riksantikvaren har, saman med fylkeskommunane, bidrege med ein stor del av dei finansielle ressursane i prosjektet og følgd prosjektet tett. Deira støtte og engasjement for å få på plass kystleia som ein integrert del av den nasjonale pilegrimshistoria, har vore avgjerande for det omfattande arbeidet som er lagt ned av fylkeskommunane og bispedøma.

Prosjektet gjennomførte i 2014 ein lanseringsseglas med «M/S Nordstjernen» frå Stavanger til Trondheim. Skipet vitja 13 destinasjonar på veggen.

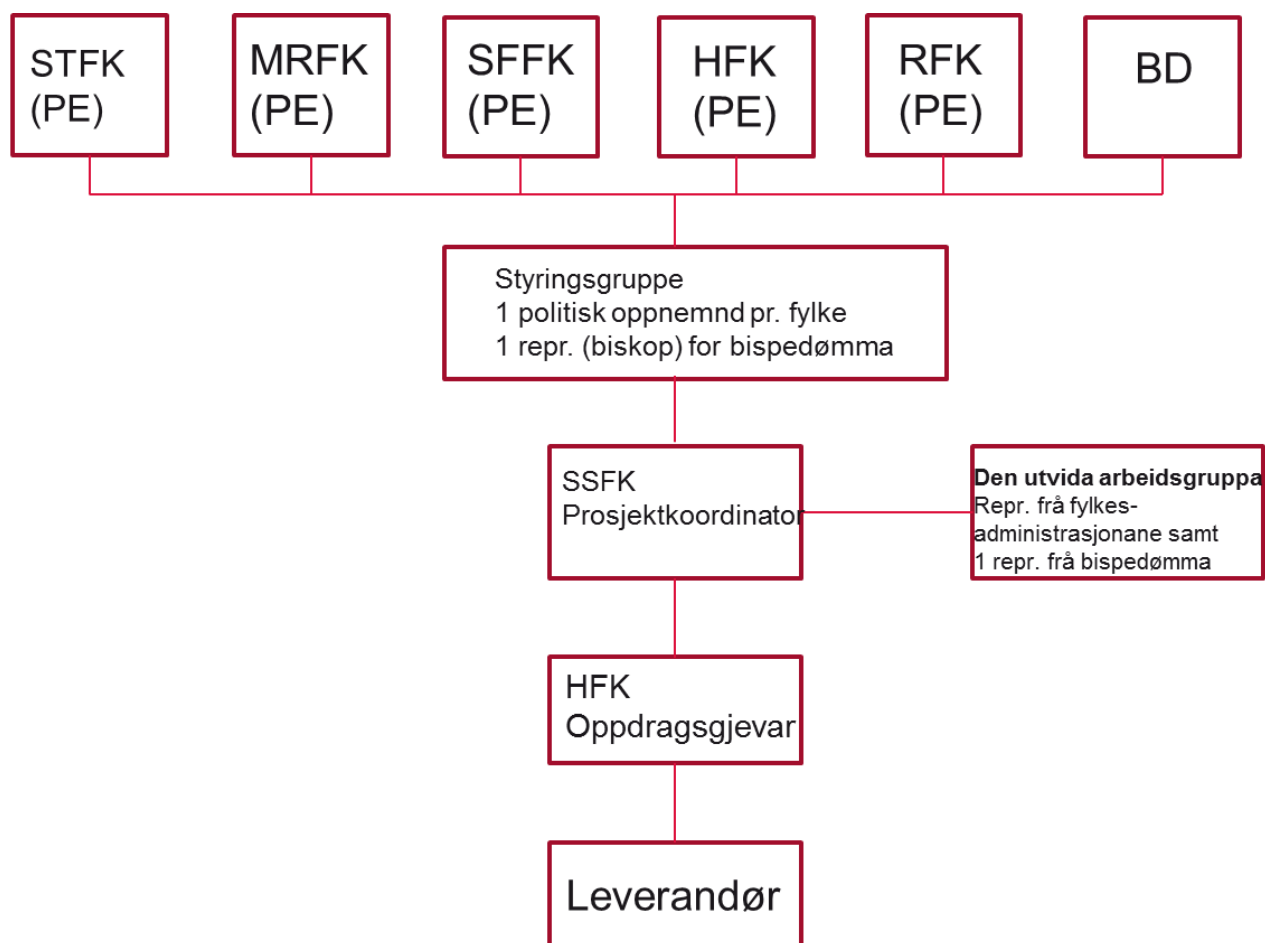
Prosjektutvikling 2014-2016

Av større arbeid kan her nemnast:

- På lanseringsseglasen vart det teke med ei intensjonsavtale om å vere med i prosjektet i form av ei bodstikke. 12 kommunar underteikna bodstikka sommaren 2014
- Samarbeidsavtale mellom alle prosjektdeltakarane
- Oppnemning av kontaktpersoner i 65 kommunar
- Syv etappesamlinger fordelt over hele kysten
- Innhenta tiltak for samarbeid frå 50 kommunar,

Prosjektutvikling 2015-2017

Kystpilegrimsleia – administrativt organisering av prosjektet:

STFK= Sør-Trøndelag fylkeskommune, MRFK= Møre og Romsdal fylkeskommune, SFFK= Sogn og Fjordane fylkeskommune, HFK= Hordaland fylkeskommune, RFK = Rogaland fylkeskommune, BD= Bispedømme, PE = Prosjekteigar

Viktige oppgåver i prosjektet i perioden 2015-2017 har vore:

- Arbeid med innhaldet i kystpilegrimsleia
- Val av nøkkelstopp/nøkkelområder og vektig av desse.
- Samarbeid med Forbundet kysten
- Tilrettelegging av infrastruktur

I 2016 vart NCE-Tourism engasjert i prosjektarbeidet.

NCE – Norwegian Centres of Expertise – er ei felles nemning på i alt 12 klyngeprosjekt som ligg under Arena – programmet til Innovasjon Norge. NCE Tourism legg til rette for reiselivsmessig innovasjonsarbeid i klynga. NCE Tourism – Fjord Norway har ein partnerskap som femnar om meir enn 120 reiselivsverksemder som geografisk femnar om fylka Rogaland, Hordaland, Sogn og Fjordane og Møre og Romsdal.

Ut frå arbeidet med etappesamlingar i Kystpilegrimsleia vart det avdekket at balansen mellom kultur/historie på den eine sida, og deltaking frå næringsinteresser på den andre, ikkje var god nok. Prosjekteigarane såg difor behov for å styrke samhandlinga mellom desse delane av prosjektet.

NCE er allereie inne med prosjekt i vestlandsfylka som Kystpilegrimsleia dekkjer. Innholdsmessig har Kystpilegrimsleia og NCE mange fellesoppgåver langs kysten og ein arbeider med mange av dei same aktørane og kommunane.

Kystpilegrimsleia – innhald

Ferdslar på sjøen set ikkje spor, slik han gjer på land. Det kan difor vere vanskeleg å finne kjelder som gir nøyaktig informasjon om mellomalderens seglingsmønster. Spora etter dei reisande til sjøs – både pilegrimar og andre – finn ein difor stort sett på land; hamnene og kulturminna langs leia.

For å kunne avgrense eit innhald og gjere konseptet «kystpilegrimslei» operativt, vart dette gjenstand for drøftingar som munna ut i vedtak i styringsgruppa 22.april 2016:

- Alle val av ruter og stader langs leia skal ha historisk grunnlag med utgangspunkt i mellomalderens seglingsleier frå Rogaland til Nidaros.

- Ein legg opp til at ferda langs leia i all hovudsak går føre seg til sjøs. Unntaket her er ruta langs Jærkysten og einskilde drag/eid.

- Det er eit føremål å gje dagens kystpilegrim ei oppleving av historie, natur og kultur som er med på å formidle ei meining og eit mål som står i samheng med det pilegrimane opplevde på si reise langs kysten i mellomalderen.

- Reisa langs kysten skal likevel vere tilrettelagt for moderne pilegrimar ved å gje dei tilbod om mat og overnatting der dette er mogeleg. For å kunne gje pilegrimane eit godt service – og transporttilbod, skal det leggast vekt på samarbeid med reiselivsaktørar og reiselivets organisasjonar.

- Det skal verte utvikla digitale informasjonskanalar som gjev pilegrimane opplysningar om ruter, kart og distansar mellom destinasjonane med tilhørande servicetilbod.

Dei digitale systema må utformast med det føremål at det saumlaust kan inngå og overførast til nettstaden pilegrimsleden.no

- Følgjande arbeid vert utført i samarbeid med Nasjonalt Pilegrimssenter:

- Utvikling av logo for Kystpilegrimsleia og eventuelle produkt som kan knytast til pilegrimsreisene (pilegrimsmerkje). Det skal vere ein heilskapleg grafisk profil til produkt som knyt seg til Kystpilegrimsleia.
- Utvikling av ein eigen brosjyre for heile Kystpilegrimsleia.
- Utvikling av pilegrimspass og stempel med tilhørande forslag til kriterie. Det er viktig at vi også er i god dialog med Nidaros Pilegrimsgård som mottak for pilegrimar.

Jf. dei siste punkta, vil Kystpilegrimsleia leggje dei nasjonale standardane til grunn for all grafisk formgjeving, slik vi finn dei i NPS sine publikasjonar.

Nøkkeltader/nøkkelområde

Prosjektet har sett det som viktig å få talet på stader ein i første omgang skal definere som stopp langs Kystpilegrimsleia, ned til ein handterleg storleik. Det er difor lagt ned eit større arbeid i vekting av nøkkeltopp/nøkkelområde ut frå ei rekke kriterier.

Historisk tyngde knytt til pilegrimshistoria, tilgjenge, engasjement frå kyrkje og lokalbefolkning, tilrettelegging av formidling og reiselivsmessig infrastruktur er mellom dei kriteria som har vorte særskilt tekne omsyn til.

Oversyn over nøkkeltader/nøkkelområde:

Kystpilegrimsleia - fylkesvis prioritering		
Stad	Poeng	Prioritet
<i>Rogaland:</i>		
Eigersund	111	4
Obrestad fyr/Hå gml. prestegård	133	2
Stavanger	137	1
Utstein kloster	85	5
Avaldsnes/haugesund	116	3
<i>Hordaland:</i>		
Moster/Bømlo	146	2
Sund/Fjell/Øygarden	105	4
Bergen/Fana	167	1
Fitjar/Sveio	90	6
Lindås/Radøy/Austrheim	92	5
Halsnøy Kloster	124	3
<i>Sogn og Fjordane:</i>		
Gulatingstaden/Eivindvik	109	3
Kvernsteinsparken	105	4
Kinn i Flora	168	1
Selje kloster	161	2
Vilnes i Askvoll	70	6

Korssund i Fjaler	58	7
Svanøy i Flora	96	5
Møre og Romsdal:		
Vanylven	99	7
Herøy	129	4
Ulstein	77	10
hareid	59	13
Giske	106	6
Ålesund	146	2
haram	46	15
norddal	84	kobling innland
sandøy	51	14
midsund	45	16
aukra	67	12
molde	128	5
fræna	98	8
averøy	136	3
kristiansund	97	9
Tingvoll	68	11
Smøla	164	1
Sør-Trøndelag		
Hitra	108	2
Frøya	76	4
Ørland	126	1
Rissa	94	3
Trondheim	157	Målet

På bakgrunn av vektinga, vart dei 5 viktigaste stadene/områda i kvart fylke valt ut som Kystpilegrimsleia sine prioriterte nøkkelområde.

I Møre og Romsdal har det i ettertid vore lagt til ein nøkkelstad, totalt har Kystpilegrimsleia definert 26 stader som nøkkelstader. Ein stad i kvar region vil verte vald ut som markeringsstad ved opningsmarkering i 2018.

Ytre og indre vandring

Det er utarbeidd eigen pilegrimsliturgi for enkle kvardagsgudstenester i kyrkjene langs leia. Innhaldet i liturgien vert tilpassa den einskilde kyrkja/staden sin identitet, lokalhistorie, utsmykking og tradisjon. Dette vil gje dei som er i kyrkja for første gong både kunnskap om kyrkja og staden, men også ei spanande «reise» i høve liturgien som dei vert presentert for. Den raude tråden i liturgien er knytta opp mot «levd liv» og det å vere undervegs. Tekstane er fleirspråklege og ein legg opp til veksellesing der menigheita svarar på sitt eige språk. Også songar og bøn kan følgjast på eige språk. Sjølve ideeen til pilegrimsluturgien er utarbeidd av Gerd Anne Aarset, prost i Kristiansund.

Vandringa skal også vere retta mot moderne pilegrimar. Dette føreset at leia har reiselivsmessig infrastruktur og ei organsiering som gjer at tilboda er enkle å nytte seg av. Dette gjeld til dømes i høve mat, overnatting og transport. Når det gjeld sjølve pakketeringa av produkta, er det lagt ned

eit betydeleg arbeid frå NCE si side, både i høve ein samanhengande reise, i høve deletappar og i høve marknadsføring av nøkkelstader.

Merking, skilting, logo og pilegrimspass

Kystpilegrimsleia baserer sin tilrettelegging på dei same kriteria som dagens landbaserte leier: Historisitet, meiningbering, natur, kultur og miljø. Kystpilegrimsleia bind saman tematisk kultur - og heilagstader langs kysten med tilknytning til mellomalderen og minne knytt til Olavstradisjonen.

Til skilnad frå landbaserte leier, legg Kystpilegrimsleia ikkje opp til tradisjonall merking og skilting. Når det gjeld bruk av logo, legg ein opp til at dei einskilde nøkkelstadene søker om dette i tråd med dei retningsliner som NPS legg til grunn. Når det gjeld kriteriesett for pilegrimspass er det utarbeidet forslag om minimum seks stempel frå nøkkelstandene og at minst eit av desse må vere frå strekninga Kristiansund -Trondheim.